

structure of financial resources on the basis of in-depth financial diagnostics, minimizing the financing costs, constant paying capacity and profitability, management of the financial flows.

Key words: *financial resources, financial relations, methods of the formation of financial resources, structure of financial resources.*

УДК 64.03:339.163:634.002.6

ЕЛАСТИЧНІСТЬ СПОЖИВЧОГО ПОПИТУ НА ПРОДУКЦІЮ САДІВНИЦТВА

Р. П. Мудрак, доктор економічних наук

Д. М. Соковніна, кандидат економічних наук

Уманський національний університет садівництва

В статті досліджується еластичність попиту населення України на свіжу плодово-ягідну продукцію. Робиться припущення, що, враховуючи нестабільну динаміку цін, еластичність попиту на дану продукцію слід розглядати у комбінації факторів цін і номінальних доходів. Встановлено, що більш точні науково-обґрунтовані висновки щодо еластичності попиту можна отримати лише за допомогою маркетингових панельних досліджень.

Ключові слова: *свіжі плоди і ягоди, попит, коефіцієнт еластичності, децильні групи, ціни, доходи, імпорт, панельні дослідження*

Постановка проблеми. Для здійснення повноцінного маркетингового аналізу цільового ринку та розробки маркетингової стратегії компанії надзвичайно важливе значення має визначення коефіцієнтів еластичності попиту. Знання цінової еластичності попиту на товар дозволяє спрогнозувати зміну валового доходу виробника – він може його збільшити, знизивши ціну на товар з еластичним попитом, і підвищивши ціну на товар з нееластичним попитом. Знання значення коефіцієнта еластичності попиту за доходом дозволяє спрогнозувати розвиток та процвітання галузі, або скорочення обсягів виробництва та її застій. Так, додатне і високе значення коефіцієнта еластичності попиту за доходом вказує, що підвищення (зниження) доходів населення може спричинити значний ріст (скорочення) обсягів виробництва в галузі. Низьке значення коефіцієнта еластичності попиту за доходом вказує на перспективу скорочення виробництва в галузі.

Особливого розвою набуває визначення еластичності попиту в умовах нестабільної економіки, що і визначає актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження еластичності попиту знайшло своє відображення в працях багатьох закордонних та вітчизняних вчених: Бем-Баверка О., Маршала А., Семюелсона П.,

Нордгауза В., Малиша О. М., Павленко А. Ф., Корієва В. Л. та ін. Проте маркетингове середовище в умовах динамічних трансформаційних змін та посилення глобалізаційних впливів – надзвичайно мінливе. Тому особливості реагування попиту на зміну цін, доходів та інших факторів впливу потребують постійної наукової уваги.

Методика досліджень. Методологічною та теоретичною основами дослідження є економічна теорія, наукові розробки вітчизняних та закордонних вчених із поведінки споживачів тощо. У процесі дослідження використовувалися такі методи: абстрактно-логічний, емпіричний, рядів динаміки, середніх величин, кореляційно-регресійний та ін.

Результати дослідження. Рівень кінцевого споживання продукції садівництва – свіжих плодів і ягід, є одним із найбільш достовірних індикаторів матеріального добробуту населення країни. Адже споживчі витрати на купівлю 1 кал харчової енергії, що міститься в плодах і ягодах суттєво перевищують аналогічні витрати на купівлю дешевих вуглеводоємних харчів – хліба, картоплі, круп, олії, цукру. Проте повноцінним є лише той харчовий раціон в якому присутні в достатній кількості свіжі плоди і ягоди – джерело незамінних поживних речовин, які не можна компенсувати за рахунок інших продуктів харчування. Для суб'єктів господарської діяльності, які здійснюють виробництво і продаж свіжої плодово-ягідної продукції, важливо знати як реагуватиме попит на зміну ціни реалізації, чого слід очікувати від зміни доходів населення тощо. Відповіді на ці та інші пов'язані питання можна отримати дослідивши еластичність попиту по ціні і доходу.

В період з 1990 до 2014рр., у споживанні населенням плодів, ягід і винограду чітко відслідковується дві тенденції. Перша негативна – з 1990 до 2001 рр. скорочення, друга позитивна – з 2002 до 2013 рр., в цілому, зростання споживання [1, 2]. Не зважаючи на те, що, починаючи з 2010 р., рівень споживання плодів, ягід і винограду на одну особу почав перевищувати показник еталонного 1990 р., рекорд 2013р. – 56,3 кг все одно становить лише 63% до науково-обґрунтованої норми (90 кг). В 2014р. споживання даної продукції зменшилося – 52,3 кг.

Попри велику кількість факторів, які впливають на обсяги та структуру споживання населенням плодів і ягід, найважливішими є два – споживчі ціни на дану продукцію та доходи населення. Зміни у споживанні населенням плодово-ягідної продукції, як реакція на зміни вказаних двох факторів, і є еластичністю попиту на плодово-ягідну продукцію по ціні і доходу. Кількісним параметром еластичності попиту є показник, який називається коефіцієнт еластичності. Коефіцієнт еластичності (E) розраховується як відносна зміна функції (Y) на відносну зміну фактору (x):

$$E = \frac{dY}{dx} \div \frac{Y}{x} = \frac{dY}{dx} \cdot \frac{x}{Y}$$

В маркетинговому аналізі найчастіше визначають еластичність попиту по ціні і доходу. Еластичність попиту по ціні показує на скільки відсотків зміниться попит при зміні ціни на 1%:

$$K_P^E = \frac{\Delta D\%}{\Delta P\%},$$

де: K_P^E – коефіцієнт еластичності попиту по ціні;

$\Delta D\%$ – відсоткова зміна попиту;

$\Delta P\%$ – відсоткова зміна ціни.

Еластичність попиту по доходу показує на скільки відсотків зміниться попит при зміні доходу на 1%:

$$K_I^E = \frac{\Delta D\%}{\Delta I\%},$$

де: K_I^E – коефіцієнт еластичності попиту по доходу;

$\Delta I\%$ – відсоткова зміна доходу.

При дослідженні еластичності попиту на свіжу плодово-ягідну продукцію слід враховувати, що даний ринок неоднорідний – населення із різними середньодушовими доходами пред'являє попит на різну продукцію за параметрами ціни, якості, способів купівлі. Так, в структурі попиту забезпечених громадян більшою мірою присутні відносно дорожчі імпортні тропічні та субтропічні плоди, які купуються в мережі супермаркетів, спеціалізованих магазинах, ніж в структурі попиту громадян із низькими доходами, які надають перевагу більш дешевій продукції місцевого виробництва, яка часто купується на організованих та стихійних ринках. Для врахування таких особливостей, реакцію зміни попиту на зміну цін слід досліджувати в розрізі грошових доходів домогосподарств, що входять до децильних груп населення залежно від розміру середньодушових еквівалентних грошових доходів (табл. 1).

1. Вихідні дані для розрахунку еластичності попиту населення України на плодово-ягідну продукцію*

Децильні групи населення, згруповані по розміру середньодушових еквівалентних грошових доходів	Зміна споживання плодово-ягідної продукції, у середньому за місяць у розрахунку на 1 особу, ± % до попереднього року				
	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
I	3,125	3,030	-5,882	3,125	-6,061
II	5,263	12,5	-8,889	4,878	-18,605
III	9,302	-2,127	-6,522	4,651	-11,111
IV	4,255	2,041	-4	0	-16,667
V	0	11,765	-10,526	0	-13,726
VI	-1,786	9,091	-10	0	-18,519
VII	-5	10,526	-9,524	0	-10,526
VIII	-6,061	1,613	-3,175	1,639	-11,29
IX	-3,896	-2,703	-4,167	1,449	-18,571
X	-4,444	2,326	-10,227	6,329	-14,286
Зміна споживчих цін на плодово-ягідну продукцію, ± % до попереднього року	+30	-3,6	-2,1	-17,4	+55,9

* розраховано за даними [3-8, 9].

Найбільш достовірні висновки можна було б зробити, якщо врахувати ще й структуру плодово-ягідного кошика для кожної децильної групи із відповідними цінами. Проте Державна служба статистики не проводить такого обліку, тому обмежимось загальним індексом споживчих цін на плодово-ягідну продукцію (у % відсотках до попереднього місяця).

2. Коефіцієнти еластичності попиту населення України на свіжу плодово-ягідну продукцію в розрізі домогосподарств по ціні*

Децильні групи населення, згруповані по розміру середньодушових еквівалентних грошових доходів	Рік				
	2010	2011	2012	2013	2014
I	0,10	0,84	-2,80	0,18	-0,11
II	0,18	3,47	-4,23	0,28	-0,33
III	0,31	-0,59	-3,11	0,27	-0,20
IV	0,14	0,57	-1,90	0	-0,30
V	0,00	3,27	-5,01	0	-0,25
VI	-0,06	2,53	-4,76	0	-0,33
VII	-0,17	2,92	-4,54	0	-0,19
VIII	-0,20	0,45	-1,51	0,09	-0,20
IX	-0,13	-0,75	-1,98	0,08	-0,33
X	-0,15	0,65	-4,87	0,36	-0,26
Зміна споживчих цін на плодово-ягідну продукцію, ± % до попереднього року	+30	-3,6	-2,1	-17,4	+55,9

*коefficient еластичності, зазвичай, подають у вигляді модуля числа, проте для зручності аналізу в таблиці знак «-» біля коефіцієнта еластичності вказує на зменшення споживання і навпаки.

Як видно з даних табл. 2, цінова еластичність попиту в її класичному розумінні – при зростанні цін попит знижується і навпаки – мала місце: в 2010р. для VI-X, в 2011р. для I-II, IV-VIII і X, в 2013р. для I-III і VIII-X, в 2014 для усіх децильних груп споживачів. Кількісні параметри еластичності попиту у виділених періодах відрізняються – еластичним був попит на свіжу плодово-ягідну продукцію: в 2011р. для II, V-VII децильних груп населення; нееластичним: в 2011р. для I, IV, VIII і X, в 2013р. для усіх децильних груп населення. При цьому в ряді випадків, на перший погляд, є нелогічною реакція споживачів на зміну споживчих цін – при зростанні цін попит збільшується, а при зниженні цін – зменшується. Пояснення слід шукати у цінах на імпортовану продукцію та зміні номінальних доходів.

Як видно з даних табл. 3, в 2010р. імпортовані плоди подорожчали на 27,3%. У сукупності із найменшим темпом зростання номінальних доходів у відносно заможних VI-X децильних групах – це зумовило в них хоч і не еластичну, проте закономірну реакцію зменшення попиту у відповідь на зростання цін. Разом з тим важко пояснити чому при зростанні і місцевих, і імпортованих цін збільшився попит у найменш заможних I-IV децильних групах.

3. Зміна рівня номінальних грошових доходів децильних груп населення України, у % до попереднього року*

Децильні групи населення, згруповані по розміру середньодушових еквівалентних грошових доходів	Рік				
	2010	2011	2012	2013	2014
I	120,8	142,5	111,0	108,7	105,8
II	119,8	133,7	111,5	108,4	104,5
III	121,3	129,8	111,3	107,9	104,7
IV	119,0	130,1	111,7	107,6	104,0
V	117,8	131,1	111,7	107,4	103,3
VI	116,2	131,8	111,8	106,9	102,9
VII	115,7	131,0	111,8	106,5	102,7
VIII	116,6	129,8	111,1	106,2	103,2
IX	116,5	127,1	111,3	106,2	101,7
X	117,5	127,5	99,1	111,8	99,0
Зміна індексу цін імпортованих плодів, їстівних горіхів, цитрусових (Пааше), ± % до попереднього року	+27,3	-8,8	+65,7	+12,3	-6,2

* розраховано за даними [3-8, 10].

В 2011 р. зменшилися ціни і зросли номінальні доходи в усіх децильних групах. Проте в III і IX децильних групах попит зменшився. Ймовірно тому що в них було відносно найменше зростання номінальних доходів (табл. 3).

Як уже було сказано в 2012р. скоротилося споживання в усіх децильних групах не зважаючи на зменшення споживчих цін на плодово-ягідну продукцію. Проте, якщо врахувати динаміку імпортованих цін, які у 2012р. зросли на 65,7%, то реакція споживачів – цілком закономірна. Тому можна зробити припущення, що в 2012р. попит на плодово-ягідну продукцію був еластичним.

У 2013р. зростання імпортованих цін на плоди і ягоди було компенсовано зменшенням споживчих цін, проте низький темп зростання номінальних доходів спричинив відносно кволу реакцію споживачів на це.

У 2014р. попри зростання споживчих цін на 55,9% та скорочення реальних доходів населення (91,6% до рівня 2013р.) реакція попиту на плодово-ягідну продукцію була хоча й закономірна, проте нееластична – жоден коефіцієнт еластичності не перевищив модуль числа 1.

Складність аналізу цінової еластичності попиту на плодово-ягідну продукцію, окрім іншого, полягає в тому, що хоча ціни імпортованих плодів, їстівних горіхів та цитрусових враховуються при розрахунку відповідного індексу споживчих цін, проте невідомо: 1) ціни конкретно яких імпортованих товарів даної групи враховуються при розрахунку індексу споживчих цін плодово-ягідної продукції, а яких ні; 2) продуктова структура плодово-ягідного кошика кожної децильної групи.

Судячи із даних табл. 2, еластична реакцію попиту на зменшення цін

спостерігалася лише в 2011р., а на зростання – в 2012р. Тому, з деяким застереженнями, можна припустити – якщо при кожному зменшенні цін на плодово-ягідну продукцію на 1% номінальні доходи населення будуть зростати на не менше, ніж 3,5%, то попит буде еластично зростати. Аналогічних припущень щодо еластичного скорочення попиту у відповідь на зростання цін на основі представлених даних зробити не можна.

Переходячи до аналізу еластичності попиту на плоди і ягоди по доходу необхідно зауважити, що вимірювання еластичності попиту за доходом базується на припущенні, що ціна товару в конкретний момент не змінюється. Іншими словами ми не можемо аналізувати еластичність попиту по доходу в динаміці (оскільки має місце нестабільність цін), а лише в окремі роки на основі відповідних даних, що характеризують споживання і доходи в розрізі децильних груп.

Відповідно до виду залежності між Y і x формули розрахунку коефіцієнтів еластичності будуть змінюватися. Тільки для степеневих функцій $Y = a \cdot x^b$ коефіцієнт еластичності є постійною незалежною від x величиною (рівною в даному випадку параметру b). Саме тому степеневі функції широко використовуються в економетричних дослідженнях. Параметр b в таких функціях має чітку економічну інтерпретацію – він показує процентну зміну функції при зміні фактору на 1%. На основі статистичних даних про рівень грошових доходів та споживання плодів, ягід і винограду в розрізі децильних груп населення України за період з 2009 до 2014 роки, які використовувалися для побудови степеневих функцій, були розраховані відповідні коефіцієнти еластичності (табл. 4).

4. Коефіцієнти еластичності попиту населення України на свіжу плодово-ягідну продукцію по доходу

Рік	Коефіцієнт детермінації, R^2	Рівняння регресії	Коефіцієнт еластичності
2009	0,982	$Y = 0,813x^{0,6085}$	0,61
2010	0,982	$Y = 0,1136x^{0,5466}$	0,55
2011	0,958	$Y = 0,1026x^{0,5463}$	0,55
2012	0,981	$Y = 0,0745x^{0,5721}$	0,58
2013	0,987	$Y = 0,0734x^{0,5712}$	0,57
2014	0,985	$Y = 0,664x^{0,562}$	0,56

Отже, як свідчать розрахунки наведені в табл. 4, попит на плодово-ягідну продукцію – нееластичний по доходу.

Висновки:

1) в період з 1990 до 2014рр., у споживанні населенням плодів, ягід і винограду відслідковуються дві тенденції: з 1990 до 2001 рр. скорочення, а з 2002 до 2013 рр., в цілому, зростання споживання. Починаючи з 2010 р., рівень споживання плодів, ягід і винограду на одну особу почав перевищувати показник еталонного 1990 р., проте рекорд 2013р. – 56,3 кг все одно становить лише 63% до науково-обґрунтованої норми (90 кг). В 2014р.

споживання даної продукції зменшилося – 52,3 кг;

2) можна припустити, що, враховуючи нестабільну динаміку цін на плодово-ягідну продукцію, еластичність попиту населення України слід розглядати у комбінації факторів цін і номінальних доходів – якщо при кожному зменшенні цін на плодово-ягідну продукцію на 1% номінальні доходи населення будуть зростати на не менше, ніж 3,5%, то попит буде еластично зростати. Аналогічних припущень щодо еластичного скорочення попиту у відповідь на зростання цін на основі представлених даних зробити не можна;

3) враховуючи, що: населення із різними середньодушовими доходами пред'являє попит на різну продукцію за параметрами ціни, якості, способів купівлі; динаміка цін на вітчизняну та імпортовану продукцію може змінюватися діаметрально протилежно, – більш точні науково-обґрунтовані висновки щодо еластичності попиту на плодово-ягідну продукцію за ціною і доходом можна отримати лише за допомогою маркетингових панельних досліджень.

Література

1. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України: Статистичний збірник за 2009 рік / Державна служба статистики України; відп. за вип. О. М. Прокопенко. – Київ, 2010. – 55 с.

2. Баланси та споживання основних продуктів харчування населенням України: Статистичний збірник за 2014 рік / Державна служба статистики України; відп. за вип. О. М. Прокопенко. – Київ, 2015. – 55 с.

3. Витрати та ресурси домогосподарств України у 2009 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України): Статистичний збірник частина I / Державний комітет статистики України; відп. за вип. І. І. Осипова. – Київ, 2010. – 368 с.

4. Витрати та ресурси домогосподарств України у 2010 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України): Статистичний збірник частина I / Державна служба статистики України; відп. за вип. І. І. Осипова. – Київ, 2011. – 368 с.

5. Витрати та ресурси домогосподарств України у 2011 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України): Статистичний збірник частина I / Державна служба статистики України; відп. за вип. І. І. Осипова. – Київ, 2012. – 368 с.

6. Витрати та ресурси домогосподарств України у 2012 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України): Статистичний збірник частина I / Державна служба статистики України; відп. за вип. І. І. Осипова. – Київ, 2013. – 377 с.

7. Витрати та ресурси домогосподарств України у 2013 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України): Статистичний збірник частина I / Державна служба статистики України; відп. за вип. І. І. Осипова. – Київ, 2014. – 380 с.

8. Витрати та ресурси домогосподарств України у 2014 році (за даними

вибіркового обстеження умов життя домогосподарств України): Статистичний збірник частина I / Державна служба статистики України; відп. за вип. І. І. Осипова. – Київ, 2015. – 380 с.

9. Индекси споживчих цін на товари та послуги (до попереднього місяця) [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/ct/is_c/isc_u/isc2016m_u.html

10. Индекси фізичного обсягу, середніх цін та умов торгівлі у зовнішній торгівлі України товарами (щомісячна інформація) [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/zd/in_fiz/in_fiz_u/in_fiz_0116_u.htm

Одержано 30. 03. 2016

Аннотація

Мудрак Р.П., Соковнина Д.М.

Еластичність потребительського спроса на продукцию садоводства

Для осуществления полноценного маркетингового анализа целевого рынка и разработки маркетинговой стратегии компании чрезвычайно важно определять коэффициенты эластичности спроса. Знание ценовой эластичности спроса на товар позволяет спрогнозировать изменение валового дохода производителя - он может его увеличить, снизив цену на товар с эластичным спросом, и повысить цену на товар с неэластичным спросом. Знание значения коэффициента эластичности спроса по доходу позволяет спрогнозировать развитие и процветание отрасли, или сокращение объемов производства и застой. Так, положительное и высокое значение коэффициента эластичности спроса по доходу показывает, что повышение (снижение) доходов может привести значительный рост (сокращение) объемов производства в отрасли. Низкое значение коэффициента эластичности спроса по доходу указывает на перспективу сокращения производства в отрасли.

Особого развития приобретает определение эластичности спроса в условиях нестабильной экономики, что и определяет актуальность темы исследования.

Уровень конечного потребления продукции садоводства - свежих плодов и ягод, является одним из самых достоверных индикаторов материального благосостояния населения страны. Ведь потребительские расходы на покупку 1 кал пищевой энергии, содержащийся в плодах и ягодах существенно превышают аналогичные затраты на покупку дешевых углеводсодержащих продуктов - хлеба, картофеля, круп, растительного масла, сахара. Однако полноценным является лишь тот пищевой рацион, в котором присутствуют в достаточном количестве свежие плоды и ягоды - источник незаменимых питательных веществ, которые нельзя компенсировать за счет других продуктов питания.

Выводы:

1) в период с 1990 по 2014гг., в потреблении населением плодов, ягод и винограда отслеживаются две тенденции: с 1990 по 2001 сокращение, а с 2002 до 2013гг., в целом, рост потребления. Начиная с 2010г., уровень потребления плодов, ягод и винограда на одного человека начал превышать показатель эталонного 1990г., однако рекорд 2013г. - 56,3 кг все равно составляет только 63% к научно-обоснованной норме (90 кг). В 2014г. потребление данной продукции уменьшилось - 52,3 кг;

2) можно предположить, что, учитывая нестабильную динамику цен на плодово-ягодную продукцию, эластичность спроса населения Украины следует рассматривать в

сочетании факторов цен и номинальных доходов - если при каждом уменьшении цен на плодово-ягодную продукцию на 1% номинальные доходы населения будут расти на не менее чем 3,5%, то спрос будет эластично увеличиваться. Аналогичных предположений относительно эластичного сокращения спроса в ответ на рост цен на основе представленных данных сделать нельзя;

3) учитывая, что: население с различными среднедушевыми доходами предъявляет спрос на различную продукцию по параметрам цены, качества, способов покупки; динамика цен на отечественную и импортную продукцию может меняться диаметрально противоположно - более точные научно обоснованные выводы относительно эластичности спроса на плодово-ягодную продукцию по цене и доходу можно получить только с помощью полевых маркетинговых панельных исследований.

Ключевые слова: свежие плоды и ягоды, спрос, коэффициент эластичности, децильные группы, цены, доходы, импорт, панельные исследования.

Annotation

Mudrak R.P., Sokovnina D.M.

The elasticity of consumer demand for gardening products

To carry out a full market analysis of the target market and develop a marketing strategy is extremely important to determine the coefficients of demand elasticity. Information on the price elasticity of demand for the product allows predicting the change in the gross revenue of the producer – he can enlarge it reducing the price of goods with elastic demand and raising the price of goods with inelastic demand. Information on the value of the coefficient of income elasticity of demand allows predicting development and prosperity of the branch or the reduction in output and stagnation. Thus, a positive and high value of the coefficient of income elasticity of demand shows that the increase (decrease) of income may result in a significant increase (decrease) in the production of the branch. The low value of the income of the demand elasticity shows the prospect of reduced production in the branch.

The definition of the demand elasticity under conditions of unstable economy needs special development and this determines the relevance of the research topic.

The level of the consumption of gardening products (fresh fruit and berries) is one of the most reliable indicators of the material well-being of the population. After all, consumer expenses for the purchase of 1 calorie of food energy, contained in fruit and berries, are much higher than similar costs for the purchase of cheap carbohydrate food products – bread, potatoes, cereals, butter, vegetable oil and sugar. However, only one is a full food ration which is present in a sufficient quantity of fresh fruit and berries. It is a source of essential nutrients that cannot be compensated by other food products.

Conclusions:

1) In 1990-2014 the consumption of fruit, berries and grapes had two tendencies: from 1990 to 2001 there was the reduction but from 2002 to 2013 there was the growth in consumption, in general. Since 2010, the level of consumption of fruit, berries and grapes for one person has begun to exceed its amount in 1990 but the record of 2013 (56.3 kg) still accounts for only 63% of science-based norm (90 kg). In 2014 the consumption of these products decreased – 52.3 kg;

2) It should be noted that taking into account the unstable dynamics of prices for fruit and berry production, the demand elasticity of the Ukrainian population should be identified in conjunction with prices and nominal incomes. If there is a reduction in prices for fruit and berry production by 1% and the nominal incomes of the population grow by 3.5% at least, the demand will grow elastically. Similar assumptions concerning elastic demand reduction in response to the price growth on the basis of presented data cannot be done;

3) Taking into account that people with different incomes per capita make the demand for a variety of products on parameters of price, quality and purchasing methods; the dynamics of prices for domestic and imported products may vary diametrically opposite, more accurate

scientific conclusions on the demand elasticity for fruit and berry production concerning prices and incomes can be only obtained with the help of field marketing panel studies.

Key words: fresh fruit and berries, demand, elasticity coefficient, decile groups, prices, incomes, import, panel studies.

УДК 657.47

РОЛЬ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ У ФОРМУВАННІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА

О.П. Ратушна, кандидат економічних наук
Уманський національний університет садівництва

У статті розглянуто суть та сегменти дії управлінського обліку на підприємстві. Запропоновано структуру управлінського обліку за сегментами діяльності та дослідження формування інформаційних потоків управлінського обліку за рівнями управління.

Ключові слова: управління, управлінський облік, інформаційні потоки, сегменти діяльності, центри відповідальності.

Постановка проблеми. Зростання ролі інформації при управлінні господарюючим суб'єктом зумовлює необхідність пошуку шляхів систематизації процесу її формування. Такою системою на кожному підприємстві є бухгалтерський облік, який визначений Законом України "Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні" як процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень. Проте з всезростаючою потребою у більш деталізованій інформації виникає необхідність ведення обліку за сегментами її виникнення. Причому така інформація для користувача повинна бути обробленою і підготовленою, а це забезпечується впровадженням в діяльність господарюючого суб'єкта управлінського обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження ролі управлінського обліку в діяльності суб'єктів господарювання здійснювались такими вченими як С.Ф. Голов, Л.В. Нападовська, М.В. Кужельний, В.О. Шевчук, Л.К. Сук, Н.В. Прохар, П.Й. Атамас, В.Ф. Палій, В.М. Грибановський, Д.В. Войко, А.Х. Рахметов тощо. Проте важливим залишається продовження дослідження порядку формування управлінської інформації та ролі організації управлінського обліку на підприємстві.

Методика досліджень. При проведенні досліджень було застосовано графічний метод для наочного сприйняття теоретичного матеріалу. Узагальнення і систематизація результатів досліджень науковців з даної